

**Kwaliteitsverbetering in voorschoolse voorzieningen:
Een onderzoek naar de invloed van organisatieklimaat en werkbeleving op de
proceskwaliteit van voorschoolse voorzieningen**

Definitieve versie

Master's thesis (201600201)

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

N. (Nikki) van Buuren, 3933075

B. R. Romijn MSc

Dr. S. D. M. van Schaik

3 juni 2019

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie: *'Kwaliteitsverbetering in voorschoolse voorzieningen: Invloed van organisatieklimaat en werkbeleving op de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen'*, geschreven als onderdeel en als afsluiting van de masteropleiding Clinical Child, Family and Education Studies, ook wel Orthopedagogiek genoemd, aan de Universiteit Utrecht.

Twee jaar geleden begon ik met de master met het idee dat ik het in een jaar zou afronden. Met veel energie en motivatie begon ik aan een klinische stage in het speciaal basisonderwijs, een thesis en de mastercursussen. Ik merkte na een paar maanden dat deze drukte mijn leven domineerde en dat er te weinig ruimte overbleef voor ontspanning. Ik liep duidelijk tegen mijn grenzen aan en had moeite met het accepteren dat het te veel voor mij was. Ik besloot mijn thesis te verschuiven naar het volgende jaar en uiteindelijk heb ik ook besloten mijn stage het jaar daarna voort te zetten in een andere setting. In september 2018 ben ik gestart met een nieuwe klinische stage in het speciaal onderwijs voor kinderen die zeer moeilijk leren en begon ik met dit thesisonderzoek. Ik heb gedurende dit jaar gemerkt dat ik meer vanuit een nieuwsgierige en enthousiaste houding te werk ben gegaan. Ik ben blij met de keuzes die ik gemaakt heb gedurende de master en ben trots op het feit dat ik dit hoofdstuk nu ga afronden.

Ik wil ten eerste mijn scriptiebegeleider Bodine Romijn bedanken voor alle energie en tijd die zij in mij gestoken heeft. Bodine, bedankt voor het meedenken, het geduld en alle feedback. Ik wil mijn studiegenoten uit de onderzoeksgroep bedanken voor hun input en feedback, maar ook de gezelligheid tijdens de bijeenkomsten. Ik wil in het bijzonder Janneke Broeders bedanken voor haar geduld en de tijd die ze gestoken heeft in het mij helpen bij het opstellen van het analyseplan. Mijn dank gaat ook uit naar mijn lieve vrienden en familie, mijn ouders in het bijzonder, voor hun aanmoediging en steun de afgelopen maanden. Ten slotte wil ik mijn vriend, Mike Willemse, bedanken voor zijn luisterend oor, steun, aanmoediging en vertrouwen in mij.

Nikki van Buuren

Utrecht, juni 2019

Abstract

Background: In the Netherlands the number of children attending day care facilities is rising. This raises the question what influence day care exactly has on children. Research shows that the quality of Early Childhood Education and Care (ECEC) influences the development of young children in different ways. Therefore, ensuring the quality of ECEC is of great importance. The quality of ECEC can be divided into two types of quality: structural quality and process quality. **Aim:** The aim of this study is to take a look at the relationship between the structural quality factor job satisfaction and the process quality subdivided into emotional process quality and educational process quality. This study will also examine whether this relationship is influenced by the structural quality factor organization climate. **Method:** For this study 40 toddler ECEC groups were observed with the CLASS Toddler to examine the process quality. A questionnaire was distributed among the participating preschool teachers containing questions about general information and the structural quality. **Results:** The results showed no significant relationships between work satisfaction and the two types of quality. It also showed that there was no significant mediation effect of organization climate on the relationship between work satisfaction and the two types of quality. However the relationship between work satisfaction and organization climate was significant. **Conclusion:** Further research is recommended to get a better view on what affects process quality. This further research can contribute to ensure the increasement of the process quality in Dutch ECEC. This research should have a larger sample and more variation of ECEC organizations to ensure a diversity of organization climates.

Keywords: early childhood education and care, process quality, structural quality, organization climate, work satisfaction, preschool teachers

Invloed van organisatieklimaat en werkbeleving op kwaliteit van voorschoolse voorzieningen

In Nederland spelen voorschoolse voorzieningen een belangrijke rol in de opvoeding van het jonge kind. Zo'n 80% van de kinderen tussen de 0 en 6 jaar maakt gebruik van voorschoolse voorzieningen, zoals een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of crèche (Slot, Broekhuizen, Leseman & Veen, 2015). Jonge kinderen zitten dan in een fase waarin ze basisvaardigheden ontwikkelen zoals leren, communicatie en cognitieve en emotionele controle (Shonkoff & Philips, 2000). Het aanleren van deze vaardigheden wordt grotendeels gereguleerd door de omgeving waarin de kinderen zich bevinden. Voorschoolse voorzieningen dienen dan ook, naast het bieden van opvang, als educatieve voorloper op het latere basis-, middel- en hoger beroepsonderwijs (Slot, Broekhuizen, Leseman & Veen, 2015).

Verschillende onderzoeken hebben getracht de effecten van de voorschoolse voorzieningen in kaart te brengen. Uit de meta-analyse van Fukkink, Jilink en Oostdam (2016), bestaande uit 18 onderzoeken, worden een paar algemene conclusies getrokken. Uit de onderzoeken blijkt vooral dat de effecten, zowel de positieve als de negatieve effecten, van het gebruik van kinderopvang klein zijn. De onderzoeken vinden positieve effecten, zoals betere sociale vaardigheden (Stolk, Hunnius, Bekkering & Toni, 2013), verbeterde taalvaardigheden (Luijk et al., 2015) een grotere woordenschatontwikkeling en een verbeterde ontwikkeling van de aandachtsfunctie (Slot, 2014). Uit onderzoek van Burger (2010) blijkt dat voorschoolse voorzieningen zowel positieve korte termijneffecten als langetermijneffecten op de cognitieve ontwikkeling van kinderen hebben. Taggart, Sylva, Melhuish, Sammons en Siraj (2015) concluderen uit hun onderzoek dat de academische en sociale vaardigheden van kinderen die gebruik hebben gemaakt van voorschoolse voorzieningen hoger uitkomen dan de kinderen die geen gebruik maakten van deze voorzieningen.

Uit veel onderzoeken komt naar voren dat kwaliteit een belangrijke voorspeller is voor positieve effecten van kinderopvang op de ontwikkeling van kinderen. Voor dit onderzoek is gekeken naar de relatie tussen proceskwaliteit en de werkbeleving en het organisatieklimaat van pedagogische medewerkers.

Kwaliteit van voorschoolse voorzieningen

Kwaliteit op voorschoolse voorzieningen kan opgesplitst worden in de proceskwaliteit en de structurele kwaliteit. Proceskwaliteit omvat de fysieke, emotionele, sociale en educatieve interacties die het kind heeft met materiaal, andere kinderen en pedagogische medewerkers (pm'ers). De structurele kwaliteit wordt gedefinieerd als de kenmerken zoals

groepsgrootte, opleidingsniveau pm'ers en kind-staf ratio (Howes et al., 2008; Thomason & La Paro, 2009). Verschillende onderzoeken hebben getracht de relatie tussen de proceskwaliteit en structurele kwaliteit in kaart te brengen. Onderzoek toont aan dat sommige structurele kenmerken invloed hebben op de proceskwaliteit, maar dat vooral de proceskwaliteit directe invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen. Uit onderzoek blijkt dat de kind-staf ratio invloed heeft op de kwaliteit van de interactie tussen pm'ers en de kinderen en de hoeveelheid aanwezige leermogelijkheden (De Kruif et al., 2009; De Schipper, Riksen-Walraven, & Geurts, 2006). Uit onderzoeken van Egert (2015) en Fukkink en Lont (2007) blijkt dat de verbetering van voornamelijk de proceskwaliteit gepaard gaat met een positieve sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen. Dit benadrukt dan ook dat de hoge kwaliteit een goede voorspeller is van positieve effecten op de ontwikkeling van de kinderen. In de onderzoeken die de proceskwaliteit in kaart brengen valt het vooral op dat emotionele kwaliteit hoger beoordeeld wordt dan de educatieve kwaliteit (Henrichs & Leseman, 2016; Slot, Jepma, Muller, Romijn & Leseman, 2017).

Organisatieklimaat

In dit onderzoek is gekeken naar de relatie tussen proceskwaliteit en het organisatieklimaat en de werkbeleving. Organizeatieklimaat en werkbeleving zijn kenmerken die vallen onder de structurele kwaliteit. De invloed van de structurele kwaliteit komt in een mindere mate aan bod in de onderzoeken naar de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Verschillende onderzoeken hebben echter de positieve relatie tussen het organisatieklimaat en het welzijn van medewerkers, zoals werkbeleving en gezondheid, aangetoond (Limert, 2004; Mansell, Brough, & Cole, 2006). In het onderzoek van Östlin (2002) wordt benadrukt dat het organisatieklimaat van de werkplek niet alleen invloed heeft op de fysieke en mentale gezondheid van werknemers, maar ook op werkprestaties en werkbeleving van medewerkers. Ook het onderzoek van Eysink et al. (2007) sluit aan bij deze bevinding en toont aan dat het organisatieklimaat invloed heeft op de gezondheid en arbeidsproductiviteit van werknemers. Een ongunstige organisatieklimaat kan bijvoorbeeld zorgen voor concentratieverlies, vermoeidheid, verminderde belastbaarheid en een negatieve werkbeleving. Een kanttekening bij de bovenstaande onderzoeken is dat deze onderzoeken hebben plaatsgevonden in niet-pedagogische settingen. Daarnaast zijn het over het algemeen internationale onderzoeken en zijn ze dus niet gericht op Nederlandse organisatieklimaten. Kyriacou (2001) heeft echter wel onderzoek gedaan in een pedagogische setting naar stress bij docenten in het onderwijs. In dit onderzoek is aangetoond dat stressklachten onder docenten grotendeels veroorzaakt wordt door het organisatieklimaat.

Noordegraaf, Van Loon, Heerema en Weggemans (2015) hebben in het primair onderwijs onderzocht welke organisatorische hulpbronnen bijdragen aan de kwaliteit die leerkrachten kunnen leveren. Uit dit onderzoek blijkt dat vooral training, netwerken, motivatie en coachend leiderschap invloed hebben op de professionaliteit van de leerkracht en daarbij ook de kwaliteit van het onderwijs.

Werkbeleving

Een ongunstig organisatieklimaat kan dus onder andere van invloed zijn op de werkbeleving van werknemers (Eysink et al., 2007). Dit sluit aan bij het onderzoek van Roodt, Rieger en Sempane (2002) waarin een positieve correlatie is gevonden tussen de organisatiecultuur en de werkbeleving van de werknemers. Werkbeleving kan worden omschreven als de mate waarin een persoon tevreden is met zijn werkzaamheden en werksituatie (Thierry, 1997). Werkbeleving zou bepaald worden door verschillende organisatie factoren, zoals de structuur, de grote van de organisatie, het salaris, de arbeidsomstandigheden en het management (Schneider & Snyder, 1975; Hellriegel & Slocum, 1974; Kerego & Mthupha, 1997; Peterson, 1995; Boeyens, 1985). Het onderzoek van Kodden en Blomme (2012) toont aan dat werkbeleving invloed zou hebben op de werkprestaties en gezondheid van werknemers. Aansluitend op werkbeleving hebben Schaufeli en Buunk (2003) onderzoek gedaan naar burn-out en daaruit werd duidelijk dat deze arbeidsvermoeidheid vooral ontstaat door hoge taakeisen, ook wel werkstressoren genoemd. In contactuele beroepen, zoals een pedagogisch medewerker, zou dit kunnen leiden tot *depersonalisatie*, waarbij men een cliënt als object zou behandelen en de persoonlijke band met het werk verliest. Een lage werkbeleving zou dus kunnen leiden tot deze arbeidsvermoeidheid en daarom ook een lagere proceskwaliteit. Jansen, Van den Brink en Kole (2009) en Tummers (2012) onderzochten de invloed van werkbeleving in het onderwijs. Uit dit onderzoek blijkt dat een negatieve werkbeleving, wat zich kan uiten in frustratie, burn-out en vervreemding, negatieve gevolgen heeft voor de kwaliteit van het onderwijs. De effecten van werkbeleving op kwaliteit in de pedagogische setting zijn onderzocht door Groeneveld, Vermeer, Van IJzendoorn en Linting (2010). Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen met een moeilijk temperament zich minder op hun gemak voelen met pm'ers die stress ervaren en dat deze kinderen meer profiteren van pm'ers die minder stress ervaren.

Onderzoeksvraag en hypotheses

Uit de literatuur wordt duidelijk dat er al onderzoek is gedaan naar de kwaliteit op de voorschoolse voorzieningen en de effecten van die kwaliteit op de ontwikkeling van kinderen. Daarnaast hebben veel onderzoeken de relatie tussen werkbeleving en organisatieklimaat in

kaart proberen te brengen in verschillende arbeidssettings. In de wetenschappelijke literatuur mist echter nog onderzoek naar de invloed van werkbeleving op de kwaliteit in pedagogische settings, zoals voorschoolse voorzieningen. Daarnaast lijkt ook de invloed van het organisatieklimaat op de relatie tussen werkbeleving en proceskwaliteit nog niet onderzocht te zijn.

De onderzoeksvraag die opgesteld is bij dit onderzoek is: ‘In hoeverre heeft organisatieklimaat invloed op de proceskwaliteit van pedagogisch medewerkers en in welke mate wordt deze relatie gemedieerd door de werkbeleving?’. Op basis van de literatuur wordt verwacht dat de mate van werkbeleving invloed heeft op de werkprestaties van de pm’ers wat zich uit in de proceskwaliteit (Kodden & Blomme, 2012). Daarnaast wordt verwacht dat het organisatieklimaat invloed heeft op de werkprestaties en de werkbeleving van pm’ers en dat dit terug te zien is in de proceskwaliteit (Eysink et al., 2007).

Methode

Participanten

Voor dit kwalitatieve observatieonderzoek werden 40 peutergroepen onderzocht van de Stichting Bink kinderopvang in Hilversum en Soest. Op de 40 groepen werd geobserveerd en alle pm’ers, zo’n 1 á 2 per groep, hebben een vragenlijst ingevuld. De observaties vonden plaats op 14 peuterspeelzaalgroepen en 26 kinderdagverblijfgroepen. In deze groepen zitten zo’n 7 tot 16 kinderen in leeftijd tussen de 2,5 en 4 jaar oud. De populatie was een selecte steekproef, omdat de groepen waren verkregen uit een bestand van de organisatie Bink.

De steekproef bestond uit 57 pedagogische medewerkers (pm’ers), waarvan 98,4% vrouw en 1,6% man en een gemiddelde leeftijd van 44 jaar ($SD= 11.81$). De verdeling van het opleidingsniveau van de pm’ers was: 85.3% mbo, 8.2% hbo en 6.6% wo. Het gemiddelde aantal jaren werkervaring was 16.19 ($SD=8.53$).

Meetinstrumenten

Proceskwaliteit. De proceskwaliteit op kinderopvangcentra werd in kaart gebracht aan de hand van de Classroom Assessment Scoring System [CLASS Toddler] (La Paro, Hamre, Pianta, 2011). CLASS Toddler is een observatie instrument om de kwaliteit van de interacties tussen kinderen en pm’ers in een voorschoolse setting te beoordelen (La Paro et al., 2011; Slot, Leseman, Mulder & Verhagen, 2013). Het instrument is bedoeld voor de doelgroep van pm’ers die werken met kinderen in de leeftijd van 18-36 maanden. Slot et al. (2017) hebben getracht de meetkwaliteit in kaart te brengen door onder andere te kijken naar de structurele validiteit en de criteriumvaliditeit. Uit het onderzoek bij de CLASS is gebleken dat er sprake is van een adequate meetkwaliteit. CLASS Toddler bestaat uit twee domeinen,

namelijk: emotionele ondersteuning en educatieve ondersteuning. Het domein emotionele ondersteuning bestaat uit vijf kwaliteitsdimensies, namelijk: *positieve sfeer, negatieve sfeer, sensitiviteit, aandacht voor kindperspectief, begeleiden van het gedrag*. Het domein educatieve ondersteuning bestaat uit de volgende kwaliteitsdimensies: *faciliteren van leren en ontwikkeling, kwaliteit van feedback, stimuleren van taalontwikkeling*. De kwaliteitsdimensies bestaan uit drie á vier indicatoren welke beschreven in hoeverre bepaald gedrag aanwezig moest zijn om een bepaald kwaliteitsoordeel te geven. Gedurende de observaties worden alle gedragingen door de observanten bij de juiste indicator genoteerd. Op basis van deze aantekeningen wordt een score op een schaal van 1 tot 7 toegekend aan de verschillende dimensies. De kwaliteit van een dimensie wordt beoordeeld met een *lage* score (1, 2), *gemiddelde* score (3, 4, 5) of een *hoge* score (6, 7).

Structurele kwaliteit. De onafhankelijke variabelen, werkbeleving en organisatieklimaat, werden in kaart gebracht door twee vragenlijsten die gemaakt zijn in samenwerking tussen de Universiteit Utrecht en Bink kinderopvang. Deze vragenlijst is gebaseerd op vragenlijsten die gebruikt worden in de grootschalige onderzoeken zoals de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderdagverblijven en de PreCOOL onderzoeken. In de “Algemene vragenlijst” werden vooral structurele kenmerken bevraagd, namelijk: algemene kenmerken (bijvoorbeeld leeftijd en opleidingsniveau), groepskenmerken (bijvoorbeeld groeps grootte) en organisatieaspecten. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de schalen *Werkbeleving* en *Uw organisatie en werkplek (Organisatieklimaat)* op de *Algemene Vragenlijst*. *Werkbeleving* bestond uit vijftien items en werd gescoord op een vijfpuntschaal, waarbij gekozen kon worden uit nooit (1), soms (2), regelmatig (3), vaak (4) en altijd (6). Bijvoorbeeld: “mijn werk geeft me over het geheel genomen veel voldoening”. *Organisatieklimaat* bestond uit twintig items en werd gescoord op een zes-puntschaal, waarbij gekozen kon worden uit nooit/nvt (1), zelden (2), soms (3), redelijk regelmatig (4), vaak (5) en altijd (6). Bijvoorbeeld: “de medewerkers zijn vriendelijk en vertrouwen elkaar”.

Voor het uitvoeren van de analyses zijn gemiddeldes berekend van de twee schalen. Op de schaal *Werkbeleving* zijn item *d* en *e* omgepoold, omdat zij negatief geformuleerd waren en daardoor een vertekend beeld konden geven van de gemiddelde scores.

Procedure

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van data die verzameld is in 2018. De observaties vonden plaats in de periode van januari tot maart 2018 op kinderdagverblijven en peuterspeelzalen van Bink. Voorafgaand aan de observatie hebben de observanten een training gevolgd. Deze training werd afgesloten met een test waarop zij een score van

minimaal 80% op betrouwbaarheid moesten halen. Vervolgens hebben zij contact opgenomen met de verschillende kinderdagverblijven en peuterspeelzalen om uitleg te geven over de observatie en ervoor te zorgen dat toestemming werd gevraagd aan de ouders voor het observeren van de kinderen. De vragenlijsten voor de pm'ers werden ook voorafgaand opgestuurd, zodat deze voorafgaand de observatie ingevuld konden worden. Naderhand zijn deze vragenlijsten geanonimiseerd verwerkt in het databestand. De observaties vonden plaats in de ochtend waarbij de observant vier interactiemomenten van vijftien á twintig minuten observeerden, namelijk: een eetmoment, een vrij spel moment, een Spelend Ontwikkelen activiteit en een moment naar keuze. Op de peuterspeelzaal groepen werd een ander educatief moment geobserveerd, omdat daar niet gewerkt werd met Spelend Ontwikkelen.

Analyse

Het analyseren van de data werd gedaan door middel van de analyse software SPSS van IBM. De data is eerst op groepsniveau geaggregeerd om gemiddeldes te berekenen van de scores op de Algemene Vragenlijst van de verschillende pm'ers per groep. Daarnaast is ook de data van de CLASS observaties op groepsniveau geaggregeerd om gemiddeldes te berekenen van de verschillende observaties per groep. Vervolgens werd de data gecontroleerd op missende waarden, waarbij groepen werden verwijderd wanneer ze de Algehele Vragenlijst helemaal niet hadden ingevuld. De vragenlijsten werden wel meegenomen als de missende waarden niet relevant waren voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Als de missende waarden wel relevant waren voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag werd gekeken of meer dan 30% van de antwoorden op dat item ontbraken. In dat geval werd de data niet meegenomen in de analyses. Voor het vaststellen van de interne consistentie werd een minimale waarde van 0.7 gehanteerd (Cronbach's alpha; Field, 2013).

Voor het uitvoeren van de mediatieanalyse is eerst getracht de onderlinge relaties in kaart te brengen aan de hand van een multiële regressie analyse. Eerst werd gecontroleerd of er werd voldaan aan de assumpties. Daarna werd gekeken of de onderlinge relaties significant waren, waarbij een significantieniveau werd aangehouden van een p-waarde van < 0.05 (Field, 2013). Een effectgrootte (R^2) van .010 tot .089 werd beoordeeld als een klein, .090 tot .24 als een matig, en $>.25$ als een groot effect (Field, 2013). Tot slot werd gekeken in hoeverre *organisatieklimaat* een mediërend effect heeft op de relatie tussen *werkbeleving* en de proceskwaliteit. Dit werd getoetst door middel van de mediatieanalyse PROCESS (Hayes, 2013). Hierbij werd ook een significantieniveau aangehouden van een p-waarde van < 0.05 (Field, 2013).

Resultaten

Beschrijvende statistieken CLASS

Tabel 1 laat een overzicht zien van de beschrijvende statistieken van de gemeten proceskwaliteit. Hierbij werd de dimensie *negatieve sfeer* omgepoold, omdat er sprake was van een negatieve vraagstelling en het daardoor een vertekend beeld zou geven op de beschrijvende statistieken.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken CLASS Dimensies

CLASS Dimensies	Min	Max	<i>M</i>	<i>SD</i>
Emotionele proceskwaliteit	4.50	5.95	5.28	0.35
Positieve sfeer	3.50	6.25	5.40	0.58
Negatieve sfeer	6.25	7.00	6.86	0.18
Sensitiviteit van de leidster	3.75	6.25	5.19	0.63
Aandacht voor kindperspectief	2.75	5.25	4.29	0.50
Begeleiding van gedrag	3.50	5.75	4.64	0.57
Educatieve proceskwaliteit	2.00	3.92	2.80	0.46
Faciliteren van leren en ontwikkelen	2.25	4.50	3.29	0.59
Kwaliteit van feedback	1.50	3.75	2.38	0.57
Stimuleren van taalontwikkeling	2.00	3.75	2.76	0.49

Noot. $n=40$.

De beschrijvende statistieken laten zien dat emotionele proceskwaliteit gemiddeld hoger is dan de educatieve proceskwaliteit en een kleinere spreiding heeft. Daarnaast laten de minimale waarden op de emotionele proceskwaliteit zien dat er weinig sprake is van een negatieve sfeer en veel sprake van een positieve sfeer. De educatieve proceskwaliteit laat gemiddeld lagere waardes zien dan de emotionele proceskwaliteit. Kwaliteit van feedback laat de laagste scores zien met de laagste minimumwaarde en één van de laagste maximumwaardes.

De interne consistentie van de CLASS observatie methode is gecontroleerd door middel van een betrouwbaarheidsanalyse op groepsniveau ($n=40$). De interne kwaliteit van de emotionele proceskwaliteit was voor Cronbach's $\alpha = .713$ voor 5 items. Dit hield in dat de vijf verschillende dimensies van het domein emotionele proceskwaliteit voldoende betrouwbaar

samenhingen. De interne consistentie van de educatieve proceskwaliteit was Cronbach's $\alpha = .785$ voor 3 items. Dit hield in dat de drie verschillende dimensies van het domein educatieve proceskwaliteit voldoende betrouwbaar samenhangen. Uit de betrouwbaarheidsanalyse komt naar voren dat de scores op domein niveau voldoende samenhangen om de analyses op domein niveau te kunnen voortzetten.

Werkbeleving en organisatieklimaat

De beschrijvende statistieken van de gemiddelden van de schalen *werkbeleving* en *organisatieklimaat* zijn te zien in Tabel 2. Hierbij werd de items *d* en *e* op de schaal *werkbeleving* omgepoold, omdat er bij deze vragen sprake was van een negatieve vraagstelling en ze daardoor een vertekend beeld zou geven op de beschrijvende statistieken. In Tabel 1 is er sprake van 40 verschillende groepen waarbij geobserveerd was met de CLASS, echter hebben maar 33 groepen de Algemene Vragenlijst ingevuld. Hierdoor zijn zeven groepen weggehaald vanwege het ontbreken van data.

Tabel 2

Beschrijvende Statistieken Algemene Vragenlijst.

Algemene Vragenlijst	Min	Max	<i>M</i>	<i>SD</i>
Werkbeleving	2.77	4.73	3.63	0.45
Organisatieklimaat	3.68	5.45	4.70	0.48

Noot. $n=33$.

Uit deze beschrijvende statistieken is op te maken dat de gemiddeldes op zowel *werkbeleving* als *organisatieklimaat* redelijk hoog liggen. Daarnaast laten ook de minimale waarden zien dat weinig participanten lage scores hebben gegeven in deze schalen. De standaardafwijkingen liggen laag wat kan betekenen er weinig variatie zit in de gegeven scores.

Invloed van werkbeleving en organisatieklimaat op proceskwaliteit

Om de invloed van *werkbeleving* en *organisatieklimaat* op zowel de emotionele proceskwaliteit als de educatieve proceskwaliteit in kaart te brengen, is gebruik gemaakt van een multi-pele regressie analyse. Voorafgaand aan de multi-pele regressie analyse (MRA) werd gecontroleerd of er voldaan werd aan de voorwaarden voor het uitvoeren van een MRA. De stem-and-leaf plots en de boxplots toonden aan dat er een enkele uitschieter was, maar dat de variabelen verder normaal verdeeld waren. De keuze is gemaakt om de uitschieter te negeren

en mee te nemen in de analyse. Vervolgens werd ook aan de assumpties voor normaliteit, lineariteit en homoscedasticiteit voldaan.

Tabel 3

Multipiele Regressie Analyse van Onafhankelijke Variabelen Werkbeleving en Organisatieklimaat op de Afhankelijke Variabelen Emotionele Proceskwaliteit en Educatieve Proceskwaliteit.

		<i>R</i> ²	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>p</i>
Emotionele	Werkbeleving	.000	.079	.164	.633
proceskwaliteit	Organisatieklimaat	.022	-.125	.154	.423
Educatieve	Werkbeleving	.043	.160	.187	.400
proceskwaliteit	Organisatieklimaat	.046	.055	.176	.756

Uit deze resultaten bleek dat er geen significante samenhang was tussen *werkbeleving* en de beide types proceskwaliteit en tussen *organisatieklimaat* en beide types proceskwaliteit. Uit de resultaten is ook af te lezen dat er alleen sprake is van een klein effect tussen de verschillende variabelen.

Invloed van organisatieklimaat op werkbeleving en proceskwaliteit

Om de invloed van de variabele *organisatieklimaat* via de mediator *werkbeleving* op de emotionele en de educatieve proceskwaliteit in kaart te brengen, werd gebruik gemaakt van een PROCESS analyse. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5

Mediatie PROCESS Analyse voor het Indirecte Effect van Organisatieklimaat op Emotionele Proceskwaliteit en Educatieve Proceskwaliteit door middel van Werkbeleving.

	<i>b</i>	<i>SE</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Emotionele ondersteuning				
Totaal effect	-.088	.132	-.667	.560
Direct effect	-.125	.154	-.812	.423
Organisatieklimaat op werkbeleving	.473	.146	3.233	.003
Werkbeleving op emotionele proceskwaliteit	.079	.164	.483	.633
Educatieve ondersteuning				
Totaal effect	.131	.152	.861	.396
Direct effect	.055	.176	.313	.756
Organisatieklimaat op werkbeleving	.473	.146	3.233	.003
Werkbeleving op educatieve proceskwaliteit	.160	.187	.853	.400

De resultaten van de mediatieanalyse laten zien welke onafhankelijke variabelen (in)direct invloed op hebben op de emotionele en educatieve proceskwaliteit. Uit de resultaten blijkt dat *werkbeleving* en *organisatieklimaat* geen direct effect hebben op de emotionele en de educatieve proceskwaliteit. De resultaten laten wel een significante effect zien tussen *organisatieklimaat* en *werkbeleving*. Dit geeft aan dat ze niet van invloed zijn op de proceskwaliteit, maar dat de scores op *organisatieklimaat* wel een significante invloed hebben op de scores op de schaal *werkbeleving*.

Discussie

De afgelopen jaren is het aantal kinderen dat gebruik maakt van voorschoolse voorzieningen gestegen en daarmee ook de aandacht naar de kwaliteit van deze voorzieningen (Slot et al., 2015). Veel onderzoeken hebben de invloed van voorschoolse voorzieningen op de ontwikkeling van kinderen aangetoond en benadrukken hiermee het belang van het verbeteren van de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen (Burger, 2010; Luijk et al., 2015; Slot, 2014; Stolk et al., 2013; Taggart et al., 2015). In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van structurele kwaliteit op de proceskwaliteit, uitend in emotionele- en educatieve proceskwaliteit. Deze studie richtte zich op de structurele kwaliteit factoren werkbeleving en organisatieklimaat, waarbij ook onderzocht werd of werkbeleving een mediërend effect had

op de relatie tussen organisatieklimaat en de proceskwaliteit. Het onderzoek vond plaats bij kinderopvangorganisatie Bink.

De resultaten laten zien dat gemiddelde scores op de educatieve proceskwaliteit lager uitvallen dan de gemiddelde scores op de emotionele proceskwaliteit. Deze resultaten sluiten aan bij resultaten van de onderzoeken van Henrichs en Leseman (2016) en Slot et al. (2017). Het investeren in de verbetering van de educatieve proceskwaliteit op voorschoolse voorzieningen zou een positieve bijdrage leveren in de ontwikkeling van jonge kinderen. Daarbij blijft dat voorschoolse voorzieningen kunnen dienen dan als educatieve voorloper op het latere basis-, middel- en hoger beroepsonderwijs wanneer de educatieve proceskwaliteit wordt gewaarborgd (Slot et al., 2015). Vooral *kwaliteit van feedback* laat zeer lage gemiddelde scores zien en zou een punt van aandacht moeten zijn.

Uit de resultaten op de schalen *werkbeleving* en *organisatieklimaat* valt vooral op dat de gemiddelde scores vrij hoog liggen en dat de standaardafwijkingen klein zijn. Dit betekent dat de meeste participanten over het algemeen tevreden zijn over het organisatieklimaat waarin ze werkzaam zijn en hun werkbeleving positief is. Deze resultaten kunnen deels verklaard worden door het feit dat alle participanten werkzaam zijn bij dezelfde organisatie, waardoor het organisatieklimaat over het algemeen hetzelfde is bij alle participanten. Uiteraard kunnen verschillen nog steeds aanwezig zijn, omdat de participanten op verschillende locaties werken en daardoor in verschillende teams werken. Het onderzoek van Noordegraaf et al. (2015) sluit hierbij aan. Zij hadden onderzocht dat het netwerk en coachend leiderschap van invloed zijn op het organisatieklimaat. Deze aspecten komen vooral tot uiting in een teamverband.

De resultaten op de multiële regressie analyse laten kleine onderlinge effecten zien en geen significante resultaten tussen werkbeleving en de twee types proceskwaliteit en organisatieklimaat en de twee types proceskwaliteit. Dit houdt in dat de mate van werkbeleving en het organisatieklimaat geen significante voorspellers zijn van zowel de emotionele- als de educatieve proceskwaliteit. Deze resultaten ontkrachten dan ook de hypothese dat werkbeleving invloed zou hebben op de proceskwaliteit. Deze resultaten kunnen verklaard worden door het feit dat er weinig variatie zat in de scores op werkbeleving en organisatieklimaat. Zoals eerder genoemd werd er vrij hoog gescoord op deze twee schalen en was de standaardafwijking vrij klein. Hierdoor kon moeilijk in kaart worden gebracht of bijvoorbeeld een lage werkbeleving invloed op één van de twee vormen van proceskwaliteit. Uit onderzoek blijkt namelijk wel dat een lage werkbeleving voor lage werkprestaties en kwaliteit kunnen zorgen (Schaufeli en Buunk, 2003). Hetzelfde geldt voor het

organisatieklimaat, de kleine spreiding in de gegeven scores zorgt ervoor dat de invloed van een lage beoordeling op organisatieklimaat niet in kaart is gebracht. Onderzoeken van Eysink et al. (2007) en Kyriacou (2001) tonen wel een significante invloed van organisatieklimaat op de werkbeleving. In deze onderzoeken was sprake van een negatieve beoordeling op organisatieklimaat wat zich uitte in een negatieve beoordeling op werkbeleving. De resultaten in het huidige uitgevoerde onderzoek hebben alleen laten zien dat een 'tevreden' score op organisatieklimaat geen significante invloed heeft op werkbeleving en proceskwaliteit. De invloed van een 'ontevreden' score op organisatieklimaat is in het huidige onderzoek niet in kaart gebracht.

Ondanks het ontbreken van significante scores in de multiële regressie analyse is toch gekozen om een mediatie analyse uit te voeren. Vooral om te kijken of werkbeleving toch een mediërend effect zou hebben op de relatie tussen organisatieklimaat en proceskwaliteit. Uit deze analyse blijkt dat het organisatieklimaat een significante invloed heeft op de werkbeleving van de participanten. Dit is echter niet te zien in de relatie tussen werkbeleving en proceskwaliteit, omdat er geen significante relatie is tussen werkbeleving en proceskwaliteit. De significante invloed van organisatieklimaat op de werkbeleving werd al eerder aangetoond in onderzoeken in zowel pedagogische- als niet pedagogische organisaties (Eysink, et al., 2007; Kyriacou, 2001; Limert, 2004; Mansell et al., 2006; Östlin, 2002).

De hoge scores op organisatieklimaat en werkbeleving en de kleine spreiding in de scores zou in vervolgonderzoek voorkomen kunnen worden door meerdere kinderopvangorganisaties te betrekken in het onderzoek. Dit kan zorgen voor meer variatie in de scores op werkbeleving en organisatieklimaat en zou het de generaliseerbaarheid van het onderzoek vergroten. Dit zou ook het probleem van een kleine steekproef kunnen oplossen. In deze studie was er sprake van veel missende waarden wat resulteerde in een kleine steekproef. Dit zorgt ervoor dat het moeilijker wordt om effecten te vinden en kan deels een verklaring zijn voor het ontbreken van significante resultaten.

Dit onderzoek kent ook zijn sterke kanten. Voor de observaties is gebruik gemaakt van de internationaal erkende observatiemethode CLASS Toddler. Deze observatiemethode heeft een goede psychometrische kwaliteit wat vastgesteld is door uitgebreid onderzoek. Daarnaast hebben de observatoren voorafgaand aan de observaties een training ondergaan in het afnemen van de CLASS Toddler. De observatoren hebben de training afgesloten met een betrouwbaarheidstest om zo systematische fouten tegen te gaan en de interne validiteit van dit onderzoek te waarborgen. Daarnaast is de Algemene Vragenlijst gebaseerd op de

vragenlijsten die gebruikt worden in grootschalige, landelijke onderzoeken, zoals de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderdagverblijven en de PreCOOL onderzoeken.

De afgelopen jaren is er steeds meer onderzoek gedaan naar het in kaart brengen van de kwaliteit in voorschoolse voorzieningen en de factoren die invloed hebben op die kwaliteit. Door deze groei in belangstelling is er ook meer aandacht voor gekomen in de politiek. In het Regeerakkoord 2017-2021 heeft de Nederlandse regering meer geld vrijgesteld voor voorschoolse educatie. Dit geld zou gebruikt kunnen worden voor meer onderzoek naar de kwaliteit en de factoren die invloed hebben op die kwaliteit in voorschoolse voorzieningen. Daarnaast kan ook meer geld ingezet worden op het verhogen van de kwaliteit door in te spelen op de factoren die invloed hebben op de kwaliteit. Vervolgonderzoek kan ervoor zorgen dat er meer zicht is op de invloedfactoren op de kwaliteit. In het vervolgonderzoek is het van belang dat meerdere kinderopvangorganisaties worden meegenomen in het onderzoek voor een grotere en meer diverse onderzoeksgroep. Dit zou de generaliseerbaarheid van het onderzoek vergroten en ervoor kunnen zorgen dat het een bijdrage kan leveren aan een kwaliteitsverbetering van voorschoolse voorzieningen en indirect een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van jonge kinderen.

Referenties

- Boeyens, M.J. (1985). *The synergistic nature of organizational climate*, Unpublished doctoral thesis.
- Burger, K. (2010). How does early childhood care and education affect cognitive development? An international review of the effects of early interventions for children from different social backgrounds. *Early childhood research quarterly*, 25(2), 140-165
- De Kruif, R. E. L., Riksen-Walraven, J. M., Gevers Deynoot-Schaub, M. J. J. M., Helmerhorst, K. O. W., Tavecchio, L. W. C., & Fukkink, R. G. (2009). (*Pedagogical quality of Dutch child care for 0- to 4- years-olds in 2008*) *Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2008*. Amsterdam/Nijmegen: NCKO
- De Schipper, E. J., Riksen-Walraven, M., & Geurts, S. A. E. (2006). Effects of childcaregiver ratio on the interactions between caregivers and children in child-care centers: An experimental study. *Child Development*, 77, 861–874. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00907.x>
- Egert, F. (2015). Meta-analysis on the impact of in-service professional development programs for preschool teachers on quality ratings and child outcomes.
- Eysink, P. E. D., Blatter, B. M., Van Gool, C. H., Gommer, A. M., Van den Bossche, S. N. J., & Hoeymans, N. (2007). Ziektelast van ongunstige arbeidsomstandigheden in Nederland. *RIVM rapport 270012001*.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. sage.
- Fukkink, R.G. & Lont, A. (2007). Does training matter? A meta-analysis and review of caregiver training studies. *Early Childhood Research Quarterly*, 22, 294-311.
- Fukkink, R., Jilink, L., & Oostdam, R. (2016). Hoe verder met de voor-en vroegschoolse educatie?: Uitkomsten van een meta-analyse naar effecten op de ontwikkeling van kinderen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 55(5), 203-210.
- Groeneveld, M. G., Vermeer, H. J., IJzendoorn, M. H. van, & Linting, M. (2010). Stress, cortisol and wellbeing of caregivers and children in home-based child care: A case for differential susceptibility. *Child: Care, Health and Development*, 38(2), 251-260. doi:10.1111/j.1365-2214.2010.01194.x.
- Hayes, A.F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York/London: The Guilford Press.

- Hellriegel, D. & Slocum (Jr.) J.W. (1974). Organizational climate: Measures, research and contingencies. *Academy of Management Journal*, 17(2), 255-280.
- Henrichs, L., & Leseman, P. P. M. (2016). *Wetenschap en werkveld ontmoeten elkaar in actieonderzoek*. Onderzoeksrapport VVE Utrecht 2012-2015. Universiteit Utrecht.
- Howes, C., Burchinal, M., Pianta, R., Bryant., D., Early, D., Clifford, R., & Barbarin, O. (2008). Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 27-50. doi: 10.1016/j.ecresq.2007.05.002
- Jansen, M., van den Brink, G. J. M., & Kole, J. J. (Eds.) (2009). *Beroepstrots: Een ongekende kracht*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Kerego, K & Mthupha, D.M. (1997). Job satisfaction as perceived by agricultural extension workers in Swaziland. *South African Journal of Agricultural Extension*, 23(2), 19-24.
- Kodden, B. & Blomme, R. (2012). Leiderschap en bevlogenheid. In Karssing, E., Pheijffer, M. & Hoogenboom, B. (Eds.) *De robuuste professional*, Assen: Koninklijke van Gorcum
- Kyriacou, C. (2001). Teacher stress: Directions for future research. *Educational review*, 53(1), 27-35.
- La Paro, K. M., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2011). Classroom assessment scoring system toddler manual. Charlottesville, VA: Teachstone.
- Limert, C. (2004). Psychological well-being and job satisfaction amongst military personnel on unaccompanied tours: The impact of perceived social support and coping strategies. *Military Psychology*, 16(1), 37-51.
- Luijk, M. P. C. M., Linting, M., Henrichs, J., Herba, C. M., Verhage, M. L., Schenk, J. J., Arends, L. R., Raat, H., Jaddoe, V. W. V., Hofman, A., Verhulst, F. C., Tiemeier, H., & IJzendoorn, M. H. van (2015). Hours in non-parental child care are related to language 22 development in a longitudinal cohort study. *Child: Care, Health and Development*, 41(6), 1188-1198. doi:10.1111/cch.12238
- Mansell, A., Brough, P., & Cole, K. (2006). Stable predictors of job satisfaction, psychological strain, and employee retention: An evaluation of organizational change within the New Zealand customs service. *International Journal of Stress Management*, 13(1), 84-107.
- Noordegraaf, M., Van Loon, N., Heerema, M., Weggemans, M. (2015) *Professioneel vermogen in het primair onderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht, departement Bestuurs- en Organisationswetenschap.

- Östlin, P. (2002). Gender perspective on socioeconomic inequalities in health. In Mackenbach, J. and Bakker, M. (eds) *Reducing Inequalities in Health: A European Perspective*. Routledge, London and New York.
- Peterson, W. (1995). *The effects of organizational design on group cohesiveness power utilization and organizational climate*. Unpublished Masters Thesis, University of South Africa, Pretoria.
- Regeerakkoord 2017-2021. *Vertrouwen in de toekomst*. Verkregen op 2 mei 2019, op <https://www.kabinetsformatie2017.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst>
- Roodt, G., Rieger, H., & Sempene, M. E. (2002). Job satisfaction in relation to organisational culture. *SA Journal of industrial Psychology*, 28(2), 23-30.
- Schaufeli, W. B., & Buunk, B. P. (2003). Burnout: An overview of 25 years of research and theorizing. *The handbook of work and health psychology*, 2, 282-424.
- Schneider, B & Snyder, R.A. (1975). Some relationship between job satisfaction and organizational climate. *Journal of Applied Psychology*, 60(3), 318-328.
- Shonkoff J. P., & Philips, D. (2000). *From neurons to neighborhoods. Committee on Integrating the Science of Early Childhood Development*. National Research Council and Institute of Medicine. Washington, DC: National Academy Press.
- Slot, P. L. (2014). *Early childhood education and care in the Netherlands: Quality, curriculum, and relations with child development* (Doctoral dissertation, Utrecht University).
- Slot, P.L., Boom, J., Verhagen, J., & Leseman, P.M. (2017). Measurement properties of the CLASS Toddler in ECEC in the Netherlands. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 48, 79-91. doi:10.1016/j.appdev.2016.11.008
- Slot, P., Broekhuizen, M., Leseman, P., & Veen, A. (2015). Kwaliteit van voorzieningen en effecten op ontwikkeling van kinderen. In A. Veen & P. Leseman (Eds), *Pre-COOL cohortonderzoek. Resultaten over de voorschoolse periode*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. p. 73-91.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2013). Handleiding CLASS Toddler [Manual CLASS Toddler]. Utrecht: Universiteit Utrecht, Onderwijsadvies en Training.
- Slot, P., Jepma, Y., Muller, P., Romijn, B., & Leseman, P. (2017). Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. *Meting 2017*. Utrecht, Nederland: LKK.

- Stolk, A., Hunnius, S., Bekkering, H., & Toni, I. (2013). Early social experience predicts referential communicative adjustments in five-year-old children. *PLoS One*, 8(8), e72667.
- Taggart, B., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P. & Siraj, I. (2015). *Effective Pre-School, Primary and Secondary Education Project (EPPSE 3-16+): How pre-school influences children and young people's attainment and developmental outcomes over time. Research Brief June 2015*. London: Department for Education. Geraadpleegd op 23-10-2018 at: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/455670/RB455_Effective_preschool_primary_and_secondary_education_project.pdf
- Thierry, Hk. (1997). Motivatie en satisfactie. In P. J. D. Drenth, Hk. Thierry, & Ch. J. de Wolff (Eds.). *Nieuw handboek arbeids- en organisatiepsychologie*. (pp. 177–236). Houten, Netherlands: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Thomason, A. C., & La Paro, K. M. (2009). Measuring the quality of teacher–child interactions in toddler child care. *Early Education and Development*, 20(2), 285-304.
- Tummers, L. (2012). Policy alienation of public professionals: The construct and its measurement. *Public Administration Review*, 72(4), 516-525.